

СТОРІНКИ З МИНУЛОГО

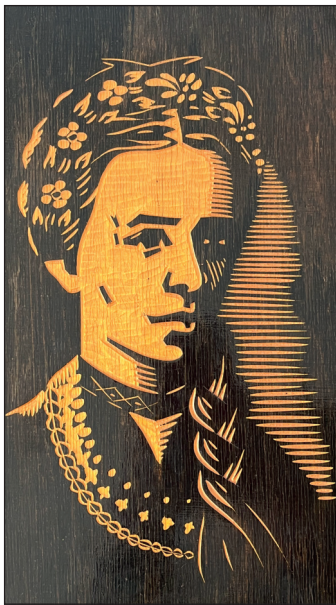
Лютий
2026 р.

ВИДАННЯ ДРОГОБИЦЬКИХ КРАЄЗНАВЦІВ Число 2 (46)

ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК ІСТОРІЇ, КУЛЬТУРИ ТА ПОБУТУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

НАРОДНЯ ПІСНЯ В ЖИТТІ ТА ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

(мовою оригіналу, стаття подається зі скороченнями)

Леся Українка (1871 – 1913).
Дерево. Різьба, 1970-ті рр.

Амвросія Метлинського (1814 – 1870) й Михайла Макаровського (1784 – 1846), де перший був свояком, а другий – близьким його сусідою.

Заслуги Михайла Драгоманова, брата Олени Пчілки, на полі народознавства загально відомі. Сама ж Олена Пчілка захоплювалася народньою творчістю. Багато пісень переняла вона від матері, багато їздила по селах, знайомилася із старими людьми, щоб якнайбільше здобути пісень, казок, приповідок, скороговірок, слів та взорів. Пісні посилала братові Михайлові або Миколі Лисенкові для його збірників, а інші записи використовувала у своїх виданнях, головню в журналі для дітей «Молода Україна», який вона видавала (1908–1914). Вона сама навіть складала мільодії (нуту) на народній лад, наприклад, 8-му мільодію до «Лісової пісні», яку Леся уважала за народню.

Не дивно, що пісень була повна хата. Співали при кожній нагоді, співали, нероз переробляючи. Про співання ці згадує й дочка М. Драгоманова, Ліда Драгоманова-Шішманова, у своєму зворушливому спогаді про Лесю Українку (київська «Рада», 1913., ч. 253):

«Леся... сиділа і плела віночки з квіток та жита та співала вже трошки зі мною та мамою своєю українських пісень. І пісні ці я теж памятаю, пісні інші, як ті, що співала на Полтавщині: «Виступцем тихо йду», «Посію я рожу, поставлю сторожу!», «Бувайте здорові, шляхи та дороги!»

Таке середовище мусіло виробити в Лесі Українки замилювання до народньої пісні. Леся була дуже музикальна. Вона почала вчитися музики дуже рано й виказувала тут великі здібності. Їй навіть здавалося, що коли б не її велике горе-недуга, то з неї вийшов би кращий музикант, ніж поет. Маючи музичну освіту й підтримку родини та зацікавлення визначних людей (Драгоманова, Лисенка), вона дуже рано взялася самостійно записувати народні пісні.

Зібрані пісні посилала дядькові Михайлові Драгоманову та Миколі Лисенкові для його збірників та Франкові для його журналу «Життя і Слово», н. пр., «Купала на Волині».

Ці пісні, збережені в пам'яті Лесі Українки, осолоджували їй останні хвилини життя. Вже на смертній постелі вона продиктувала багато з них своєму чоловікові, Климентові Квітці. Перебуваючи між народом, Леся Українка й її мати були дуже гарними народніми співачками. Навіть різні варіації (зміни), що їх робить звичайно, співаючи пісню, селянка, у співі Лесі Українки не відрізнялися від народніх.

В 1907 році вийшов у Києві літографований (відбитий на камені) збірничок народніх пісень п. н.: «Народні мелодії», з голосу Лесі Українки записав і упорядив Климент Квітка, ч. I, ст. 128; ч. II, ст. 129–229. У збірничку вміщено 225 пісень. Є там веснянки, весняні гри і танки (26 пісень), пісні «На Купала» (9 пісень), жнивварські (6), колядки (6), щедрівка (1), різдвяна гра (1), на колодку (2), весільні (30), на христини (3), пісні історичні, козацькі рекруцькі (9), балляди (21), пісні ліричні і побутові (53), жартові (10), до танцю (29), коломийкові (6), дитячі (13). Всі ці пісні проспівала була Леся Українка своєму чоловікові і він зберіг нам цей неоціненний скарб.

В 1903 р. видала Леся Українка разом із К. Квіткою збірник дитячих пісень, з якого перші 7 номерів увійшли у видання М. Лисенка «Збірка народніх пісень в хоровому розкладі, пристосованих для учнів молодшого й підстаршого віку у школах народніх», Київ, 1908 р. В 1904 р. хотіла вона видати збірник народніх пісень до танцю.

Про цей збірник не маємо дальших вісток. Він, мабуть, так і не появився друком.

Крім народніх пісень Лесею Українку цікавили інші твори народньої словесности (наприклад, казки, перекази) і, зокрема, кобзарські думи.

І так, народня пісня пройшла з Лесею Українкою все її коротке життя – від колиски, над якою співали їй мама й бабуня, аж до самої смерті.

У творчості Лесі Українки народня пісня займає теж почесне місце. Народнім складом почала вона складати свої поезії, народньою піснею виспівала своє найбільше життєве горе, коли, переживши смерть коханого друга, поїхала була лікуватися в гуцульські гори. Пісня «Калина» така глибокосердечна, що за життя Леся Українка друкувала її. Усіма тими піснями, що зібрані у збірці «Відгуки», заглушувала вона свій жаль і тугу, що мало не зломали її. Народня пісня й народні перекази лягли в основу її прекрасної «Лісової пісні», де вона змалювала велику людську трагедію (важкі переживання), розднання між мрією й дійсністю. Народньою піснею виспівала свою тугу Оксана у драмі «Бояриня». Взагалі її оповідання і

драми рясно поперетикані народніми піснями. Всі вони чудові, в нас майже невідомі. Ті 16 мелодій, які Леся Українка сама вибрала була до своєї «Лісової пісні» – це її улюблені пісні. Всі, крім одної (ч. 9), можна вишукати у збірниках пісень за цінною вказівкою К. Квітки у III т. збірного видання творів Лесі Українки з 1923 р. Народня казка про Велета, що їй розказував малий волинський хлопчина, піддержувала її віру у воскресення нашого народу. В народній пісні-голосінні виспівала вона свою тугу-жаль за своїм незабутнім другом і учителем – Михайлом Драгомановим.

А вже найкращий пам'ятник народнім співцям залишила вона у своєму напричуд гарному вірші «На столітній ювілей української літератури»:

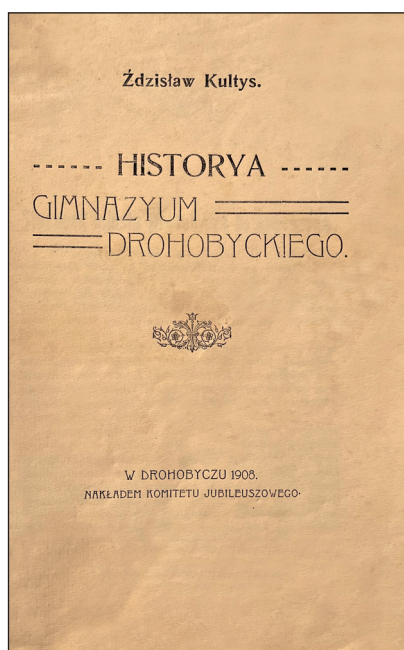
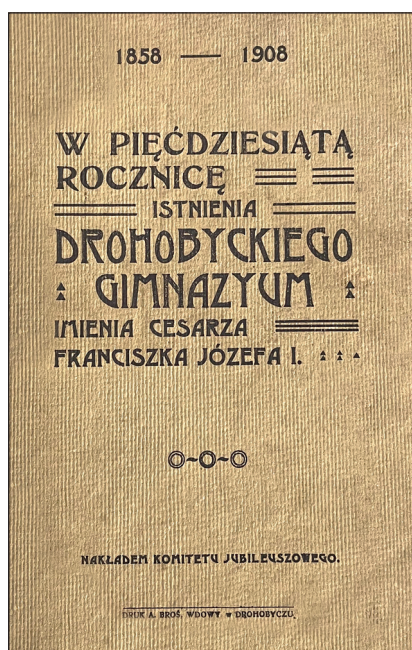
*Чоло не вінчали лавровії віти,
Тернів не скрашали ні злото, ні квіти –
Страждали співці в самоті;
На них не сіяли жупани-ладани,
Коли ж на руках їх дзвеніли кайдани,
То вже не були золоті.*

*А як їх наймення, і де їх могили,
Щоб скласти хоч пізні вінці?*

Марія Фуртак-Деркачева

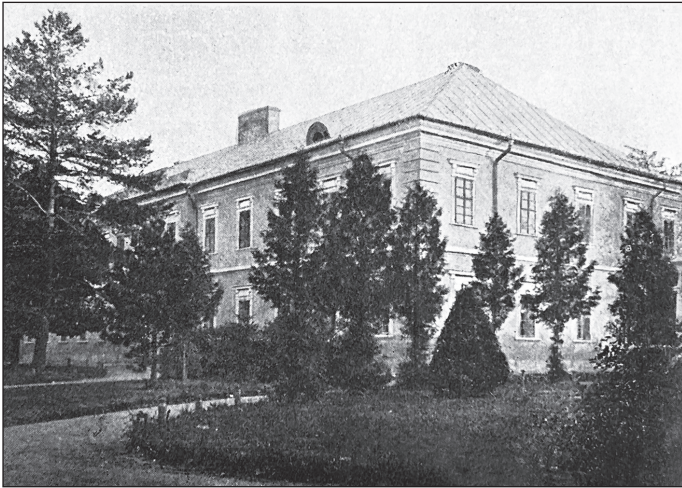
Часопис (місячник) «Життя і знання». – Львів, вересень 1938 р., Ч. 9(132), С. 257-260.

1858 – 1908

У другій половині червня 1908 р. в Дрогобичі відбулися неабиякі урочистості – відзначали п'ятдесятиріччя Дрогобицької гімназії – нині Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Вони проводилися поруч старої гімназії (нині філологічний факультет на вул. Т. Шевченка) та нової – нині головний корпус на вул. І. Франка. Про атмосферу цієї події красномовно говорить «оркестра, складена з 34 інструментів та хор з шестидесяти осіб»...

Дрогобичанин Роман Данилевич, шанувальник історії рідного міста, зберіг цікаве видання – книжку, видану

Стара гімназія.

Нова гімназія, відкрита у 1896 р.
Поштова листівка 1920-х рр.

польською мовою з нагоди 50-річного ювілею цього закладу «W PIĘCDZIESIĄTĄ ROCZNICĘ ISTNIENIA DRÓHOBYCKIEGO GIMNAZYUM IMIENIA CESARZA FRANCISZKA JÓZEFA I» – «В п'ятдесяту річницю існування Дрогобицької гімназії імені цісаря Францішка Йосифа I».

Ця «Історія гімназії Дрогобицької» побачила світ у 1908 р. і видана в друкарні Анелії Брос у Дрогобичі. Автор – професор Здіслав Культис. Книга має 238 сторінок і містить п'ять розділів.

1. Відношення Дрогобича до гімназії (С. 3-38).
2. Хроніка закладу (С. 39-83).
3. Плани лекційні (С. 84-189).
4. Таблиці статистичні, перелік вчителів, учнів з р. 1858/59, абітурієнтів і т. д. (С. 190-224).
5. Опис ювілейних урочистостей (С. 225-236).

Наводяться зображення старої гімназії, фото краєвих інспекторів шкіл та викладачів закладу 1858 – 1908 років. Це джерело, без вагань, можна вважати найґрунтовнішим дослідженням історії гімназії зазначеного періоду. Відрадно, що в 1867 – 1875 рр. у ній навчався наш славетний земляк – Іван Франко (1856 – 1916).

Варто підкреслити, що у першому розділі зазначається: «Дрогобич з часу приєднання до складу земель королівства польського в 1340 р. зараховувався до ряду найбільших міст руських».

«Це поважне становище надавали йому існуючі в ньому солеварні, згадувані в історичних джерелах у XII ст. ...» (С. 4). Цю інформацію, очевидно, варто враховувати деяким нашим історикам.

Останній розділ, як вже зазначалося, містить детальний опис ювілейних урочистостей. Біля старої гімназії збиралася сила-силенна народу, усі хотіли побачити колишніх випускників, серед яких були і досить поважного віку. Новий корпус закладу був прикрашений численними державними прапорами, серед яких на першому плані був портрет найяснішого цісаря Франц-Йосифа I (1848 – 1916).

Найбільші урочистості відбувалися 23 червня. Учні гімназії провели численних гостей до церкви Пресвятої Трійці, де відбулася служба Божа за упокій спочилих учнів та професорів. Далі відбувся велелюдний похід до парафіяльного костела, де була відправлена урочиста служба Божа.

У тому ж 1908 р. виповнилося 60 років правління Франц-Йосифа I. Гості та гімназійна молодь трикратно виголосили: «**Нехай живе найясніший пан Францішек Йосиф I!**»

Слово мав бургомістр Дрогобича Раймунд Ярош, який від імені міської влади та свого привітав присутніх з ювілеєм гімназії і наголосив, що цей день є «**виразом великої радості**».

Опісля виступали професори закладу та численні гості, згодом їм запропоновано вписати свої прізвища до пам'ятної книги. Багато роботи у той день мав фотограф, оскільки було чимало бажаючих залишитися на пам'ятних світлинах. Цілком можливо, що котрісь із них збереглися і завдяки таким, як Роман Данилевич, колись побачать світ, адже зацікавленість минулим нашого славного міста останнім часом тільки зростає.

ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА

(мовою оригіналу)

Коли в народів, багатих на письменство, у народів, де на ниві друкованого слова працюють сотні людей, коли у таких народів швидко ідуть в непамять імена другорядних діячів, то се не диво, але прикро і тяжко, коли така доля постигає трудовників слова і в народі, так убогому на письменство, як наш українсько-руський народ, де письменників чи буде хоч два на кожен мільйон народу! Скрізь по світах, опріч нашої України, людина, беручись до праці на ниві письменства, певна, що вона не тільки виконує свій перший і найсвятіший обов'язок патріотичний, відповідно пориванням і вдачі власного духа, але вона певна, що коли й не придбає собі с тієї праці шматка хліба, не забезпечить свого старого віку, то вже-ж не придбає єдине через ту працю неспокою, убожества і взагалі якого будь іншого лиха. Зовсім інча річ на Україні: тут і школа і письменство і взагалі уся культура російська не тільки не сприяють по людськи розвиватися нашому письменству, а навпаки, пильнують знищувати его! «Общерусская» школа у купі з законом 18 мая 1876 р. прямо пильнують до того, щоб письменство наше не зростало і нові письменники не з'являлися. Ми не знаємо на своїм віку ні одного письменника українсько-руського на Україні (про Галичину – інча річ), щоб его праця літературна оплатилася хоч би так убого, щоб нагодувала его хоч черствим хлібом. Через цензурні умови і гнобительство нашого слова часто-густо і талановиті українські твори не знаходять собі видавництва: автор або видає їх власним коштом, або ховає в шухлядці до «слушного» часу. Нарешті робота на ниві українського письменства була і є небезпечна для авторів: найневинніший твір, написаний не для базару Гомолинського, або не для театральної Галереї, викликає і косий погляд «начальства» і патент на «неблагонамірность». Мій не український читач ледві чи й зрозуміє усю силу і вагу отсего патенту! Се перший ступінь на стежку в «места не столь отдаленныя»; се стежка, хоч і невидима, каменяка, привязана на шию людині, скинути її не так то легко, та чи й можли-

во, не ганьблячи свого духового і морального я! Службові двері, значить в більшості і двері до шматка хліба для українського письменника зачинені, замкнені, хиба вже він загорнеться таким густим псевдонімом, що й рідна мати не пізнає его. Правда, трапляється, хоч вельми, вельми рідко, що український письменник розживеться на яку добру посаду, так-же тоді вже він перестає бути українським письменником, а робиться «особою!», він прилюдно відрікається від того коня, що поміг виїхати ему на «постъ» і хиба де нишком, в закутку, з ока на око, промовить до свого старого приятеля рідне слово! Темні се типи, спложені темним «обще-рускимъ» життем; за те добре, що вони доки-що зустрічаються ще не часто. Гнобительство українських письменників сферами урядовими щороку більшає, ще літ 20–25 можна було здібати на урядовій посаді такого урядника, що не ховався з своїм українським авторством, що, пишучи по українськи, прямо підписував власне імя. За нашого часу ми такого не знаємо, за те знаємо доволі письменників, що за працю коло рідного слова попадали на заслання, або щонайменш страчували службову посаду; згадаймо тільки Чубинського, Глібова, Носа, Шохина...

Таким чином не бачимо ми на Україні жадного приводу, щоб приманював людей до літературної праці українською мовою. Але ж нові письменники з'являються! – скаже хто. Правда, лічба письменників зростає, не вважаючи ні на що, і сей факт свідчить про величезну, невмірущу силу українського слова і ідеї! І легко зрозуміти, яка велика сила духової потреби сидить в тих людях, що виходять на вольне мучеництво, аби вдовольнити ту потребу і виконати свій обов'язок. Тим то ми не повинні пускати в непамять ні одного найменшого, аби тільки чесного свого письменника.

– К. –

Часопис (місячник) «Правда». –
Львів, серпень 1889 р., С. 105-106.

ВПЛИВ ПАНЩИНИ НА ДУШУ СЕЛЯНСТВА

(мовою оригіналу)

Події, які щойно відбуваються або недавно тому минули, ми не завжди можемо докладно зрозуміти. Не завжди правильно оцінюємо їхнє значіння, їхні лихі й добрі сторінки. Це діється передусім тоді, коли ті події розбуджують у нас сильні почування – радості або смутку. В першому випадку ми в радісному захопленні не хочемо добачувати того, що є зле, в другому – не бачимо часто в свіжих подіях того всего, що мало свою справжню вартість. Тимто й оцінки «на гарячо» бувають густо-часто неправильні. Такі оцінки кидають, буває, неправдиве світло на події, нерозумно роблять теж кривду людям. І доперва історія, зібравши й провіривши всі факти, виказує наступним поколінням, як воно було насправді.

У тому саме й виховне значіння історії. Тому й кажуть, що історія – це вчителька життя. Але не вистарчить тільки знати історію – передусім свого рідного народу! – але треба теж уміти й хотіти витягнути з її науки відповідні висновки, що зобов'язували б нас у дальшому житті.

До подій, що на них можемо дивитися вже, як то кажуть, з історичної перспективи, належить панщина й кріпацтво. Сьогодні можемо вже не тільки докладно представити собі її причини, історію, але і наслідки, які вона полишила по собі на наступних поколіннях. У попередньому числі «Батьківщини» ми згадали, що глибокі сліди на душах селян, а українського селянства зокрема, вижолобила панщина тому, що тривала століття. Сьогодні розглянемо ближче оті сліди панщизняного часу.

1. ПОЧУТТЯ МЕНШЕВАРТОСТИ

Те, що селянин мусів завжди слухати панського економа, що селянин-господар не мав права розпоряджати собою, своїм часом, своєю землею, своїми дітьми – мусів довести вкінці до витворення в душі селянина переконання, що він – людина останньої категорії. Бо ж він мусів робити не тільки те, що наказували йому тодішні закони, але мусів покійно зносити всякі примхи так часто нелюдських дідичів, терпіти побої й ні перед ким не мав права пожалітися. «За хлопом ніхто не обстане» – ото було сумне заключення тодішнього селянства, заключення, до якого воно доходило на підставі болючого досвіду.

І оте почуття меншевартоності, що запустило коріння глибоко в душу селянства, спричинило

на довший час його заскорузлість, підтягло крила його душі, відобрало віру в його сили й вартість. Коротко: почуття меншевартоності розсілося в його свідомості, як злий дух, який перед кожною новою, сміливішою думкою, перед кожним кращим задумом і почином нашпитував йому з глумом: «Хлопе, де тобі до того...»

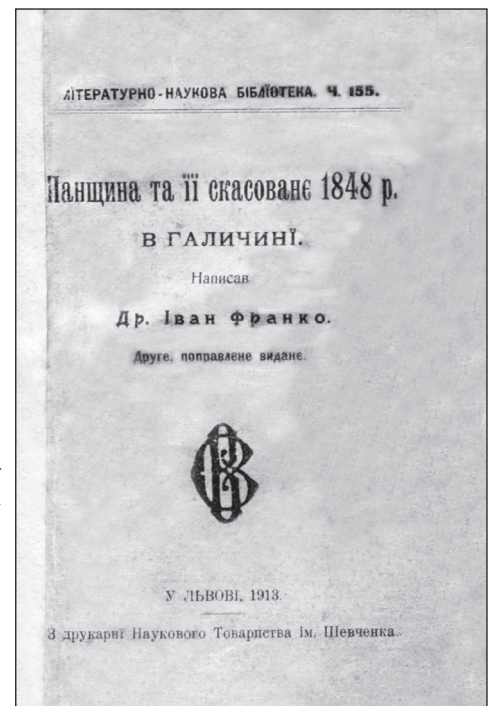
Сьогодні ми розуміємо, що таке духове наставлення селянства до життя і до людей – це був конечний наслідок довгого життя в панщизняному ярмі, життя без освіти, без права на власну думку, без права на вияв своєї волі навіть у своїх родинних і господарських справах.

2. РАБСЬКА ВДАЧА

Довгі роки панщизняної неволі, витворивши згадане почуття меншевартоності, закріпили на довго в селянській душі рабську вдачу. Говорячи словами Івана Франка, селянин з такою вдачею не вмів «ані порадитись, ні побалакати, він знав лише гнуться, та жебрати, та плакати». І тому – «з ким в життю не зійдусь, все підляжу йому, сьак чи так вибірай – все найтяжче візьму» – признається гірко селянин у вірші галицького поета.

Бо за панщини селянин привик згинатись в дугу перед всесильним дідичем, до землі кланятись економові, по руках цілувати. І в цей спосіб затрачувалось почуття власної гідності. І так було з роду в рід, з батька на сина це

Іван Франко.
Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині. Львів, 1913 р.
З друкарні наукового товариства ім. Т. Шевченка.
(З архіву
В. Садового)

переходило. Бо не один батько, не одна мати «навчала» сина – як писав Руданський – такими словами:

*Бачиш, сину мій, як працюємо,
Бачиш, сину мій, як горюємо...*

тому ти, як зустрінеш у житті багатшого, сильнішого, то перед ним:

*Пошили себе, як стеблиночку,
Простели себе, як рядниночку...
Спина з похилу не іскорчиться,
Чоло з пороху не ізморщиться,
Зате ступить пан на покірного
І прийме тебе, як добірного...*

Але життя не оправдало тих «наук». На такий «науці» виростили не «добірні», але рабські душі.

3. НЕДОВІРЯ ДО ПАНІВ

Знаємо з історії, що не всі пани-дідичі знущалися над своїми підданими. Були між ними й людяні одиниці, та все ж більшість була така, що «людям льготи (полекші) не давали», або як казав Тарас «людей у ярма запрягали». Звідси й закорінилося серед селян переконання, що від «панів нічого доброго не можна сподіватися». Оте переконання, що зросло в часах панщини головно до чужонаціональних дідичів,

перенеслося згодом і на своїх «панів». Усе те, що зрослося з давнім поняттям «дідича», перенесли потім люди й на своїх інтелігентів. І звідси пішло доволі довго триваюче недовіря взагалі до своїх освічених людей. Це в свою чергу відбивалося шкідливо на процесі освідомлювання мас, бо селяни довгий час з недовірям ставилися до всього, що приносили їм свої інтелігенти. «Приїхав якийсь пан і хоче нас вчити» – говорили не раз, насміхаючись, мовляв, не здурить нас!

Оте недовіря до власної інтелігенції проломлювали ідейні одиниці, що щиро працювали серед народу, а передусім ті інтелігенти, що вийшли з селянських чи священничих хат і не зірвали звязків зі селом, але здобули знання несли відтак під рідні стріхи, рідним братам. І так на місце поняття давнього «пана» виростило нове поняття інтелігента. Про це, наскільки інтелігент – українець, байдуже чи родом він зо села чи з міста – заслуговував на довіря своїх братів, рішала його праця й відношення до селян. Їхню чесну працю селянство з кожним роком починало краще розуміти й тоді починали з'являтися передові селяни, що спільно з інтелігентами почали працювати над відродженням українського села, над виліченням його духа з ран, що їх завдала панщина.

Я. З.

Газета «Батьківщина». –
Львів, 28 травня 1939 р., Ч. 20 (229), С. 2.

З МУЗЕЮ «ГУЦУЛЬЩИНА» В КОЛОМІЇ

(мовою оригіналу)

Загал нашого громадянства справді щиро підтримує свої музеї та не щадить для них навіть і найцінніших предметів. До правдивих приятелів Українського Народного Музею «Гуцульщина» ім. о. Йосафата Кобринського при Народнім Домі в Коломії належав, між іншими, також і наш письменник д-р Андрій Чайковський.

Дбав він про цей музей та не жалувал для нього цінних своїх памяток. До музею передав свій двісталітній годинник, що три покоління, чи ще довше, був у його родині, передав перший галицький буквар «Способь борзо вивчити читати», що його в р. 1842 написав о. Йосафат Кобринський. Напередодні посвячення музею 29-го грудня 1934 р. прислав срібний свій полковницький січовий пірнач з такою допискою: «Кожний українець обов'язаний вкласти до музею те, що йому найлюбіше. Приношу Вам мій полковницький січовий пірнач і прошу прийняти

його з таким серцем, з яким я Вам ту мою дорогу памятку передаю». Таких пірначів у нас ніхто не має, а якби хто й мав, то, здається, залишив би цю цінну памятку для своїх дітей.

Зять д-ра А. Чайковського д-р В. Бемко жертвував свого часу для музею гарну, сріблом інкрустовану шаблю генерала Болбочана, хоч за цю шаблю давали йому 100 доларів. Син письменника та інші зяті також не забули за Музей. Пані Чайковська віддала для музею всі залишені в неї памятки, а саме: лавровий вінець, який вручили Ювілятові коломийські установи; фотель і бюро, при яким д-р Чайковський працював; всякі рукописи, спомини, записки, листи високопоставлених осіб, фотографію перших українських учених, багато книжок та гарну раму, яку колись письменник сам робив і різьбив. Це все, зложене, разом творить в музею милу цілість, правдивий «Закуток А. Чайковського»,

Андрій Чайковський (1857–1935), відомий письменник і діяч, засновник і перший голова антиалкогольного товариства «Відродження».

«Закуток А. Чайковського» в музею «Гуцульщина» в Коломиї.

як це видно на залученій світлині. Нагорі бачимо портрет А. Чайковського кисти арт. мал. Анастазієвського. Це ювілейний дар коломийських установ. На першому образі кисти арт.-мал. Лукавецького змальований А. Чайковський на ложі смерті. На фотографічній знімці бачимо, як А. Чайковський витає у Львові в р. 1915 архикнязя Фридриха. Збірка 80 світлин представляє його величавий похорон.

Оцих кілька щирих, сумних слів, як спомин, передаю від Музею «Гуцульщина» в перші роковини смерті Андрія Чайковського, незабутнього друга цього Музею.

Володимир КОБРИНСЬКИЙ

Газета (двотижневик) «Назустріч». – Львів, 1.07.1936 р., С. 5.

ЯК ЗА НАРОДНИМИ ВІРУВАННЯМИ ЛІКУВАТИ НЕДУГИ (мовою оригіналу)

Найпевнішим ліком на кожну недугу є сповідь, церковні богослужби, клякання недужого під євангелієм, свячення води над його головою; усе це допомагає йому доступити Божої ласки, бо щойно тоді «лихе не має до чоловіка приступу».

Народня уява добачує причину кожної недуги в карі за гріхи, яких допустився недужий, або, частіше, хтось із його предків, «бо Панбіг карає чоловіка за гріхи до смого покоління».

Явний знак Божої кари за гріхи бачить народ у признаках умової недуги, бо «такого чоловіка відступив Панбіг і він мучитсї на людське покаяніє».

Нижче подаю декілька завваг про повстання недуг і як їх лікують у Самбірщині (с. Городище).

Нагле захворюння людини викликають зовнішні сили: найчастіше є вони впливом діяннї «злих, лукавих очий». «Злі очі» кидають на свою жертву хворобу – «вроки». За народнім повір'ям «є такі злі хвилі», що кожна людина може «вречи християнина, а то й худобину». На «вроки» найчастіше западають немовлята, рідше старші діти, або дорослі, а то й старі люди. Познакою цієї недуги буває заворот голови, «голова крутитсї», часте позіхання, «млоєне коло серця» та «вуніти». Якщо б хворому захотілося спати, треба йому в тому перешкодити, бо він «може заспати на віки».

Хворого на вроки беруться зараз лікувати. Хтось із домашніх, найчастіше мати, або бабуня, наливає в мищинку води, бере на ніж вугілля і десять разів кидає його на воду, числячи при тому «навідворіть» – від 10–1. Якщо вугілля паде на дно мищинки – знак, що хворого «хтось дуже вів злими вочима» або «в таку годину» на нього глянув.

Недужий проковтує трьома наворотами кілька каплин завороженої води, опісля миють йому «на відліть» лице, груди і він негайно «приходить до себе».

Якщо таке «лікування» не помагає, тоді хтось із рідні йде до річки, «начирає в писок» води, яку дають пити хворому та миють йому лице і груди. В крайньому випадку йдуть по «виновника»; він тричі «поплює» на лице хворого і тоді вже «хоробу як руков віднімає».

Трапляється, що недужому «робитсї тешко коло серця», так що він мусить присісти або й мліє, тоді домашні перетягають його тричі через шлюю або «спідницю».

«Вроки» домашньої тварини майже завсїди кінчаються її загибллю, а через те селяни дуже часто ворогують поміж собою.

Довга, затяжна недуга людей є впливом чарів. Зла сусїда, здебільша, заведена любка, «чирує»

(кидає чари) на свою жертву. Найчастіше підливає поріг свого «ворога» якоюсь нечистою водою, або закопує під його порогом «якусь нечистісьць», або вертить діру в осіці, закладає там, «що треба» й діру забиває коликом. Тоді нидіє, а то й вмирає не тільки «ворог», але й ціла його рідня. «Спасати» нещасну рідню від загибелі може щойно ворожбит; його вишукують у найдальших гірських закутинах.

До нього хворого везуть, або найчастіше хтось із рідні несе до ворожбита сорочку недужого. Він відмовляє над нею закляття, передає для хворого лік-зілля, або, якщо на його погляд, недугу спричинили чари (найчастіше закопки під порогом), дає поуки, що треба робити, щоб очистити «зле» місце.

Нижче подаємо зразок такого закляття ворожбита із самбірських гір:

«Як Ісус по землі ходив, гори каменем заклинав, так я тебе питаю, закликаю, відсилаю по-

ганий гостець, ничиста покусо, чи ти межове, чи ти убридне (із бреду), чи ти з їджіне, чи зі спане, чи ти з роботи, чи з гризоти. Я тебе закликаю, я тобі не грожу, я тебе прошу; я тебе відсилаю, іди собі за сине море, там маєш широко, там маєш глибоко, там будеш піски пирисипати, а ти рожденного, крещенного (рожденную, крещенную) раба божого лиши, біле тіло, червону кров не суши, іди собі за сине море, там маєш широко, там маєш глибоко...»

В сьогоднішніх часах, при культурному розвитку нашого села, вже затрачується первісний погляд на повстання недуги, затрачується віра в чари та ворожбитів, однак у глухих, гірських кутках нашої околиці вона ще живе і довго житиме, як живий пам'ятник світогляду первісної людини.

ДМ. БАНДРІВСЬКИЙ

*Часопис (місячник) «Життя і знання»,
лютий 1939 р., Ч. 2 (137), С. 61.*

ЦІКАВА ЗНАХІДКА

Здавна вже так повелось – чимало людей прагнуть багатства, слави, розкошів тощо. Складається враження, що вони планують жити сотні років. Однак, приходить час і «Дама з косою» забирає людину в інший світ, куди неможливо нічого взяти з собою.

Пошуки безсмертя ведуться відддавна, для цього існують спеціальні лабораторії, витрачаються величезні кошти. Продовжити тривалість життя можливо, але ще ніхто не уник смерті – ні багач, ні бідняк. Неможливо, так би мовити, «дати на лапу» «Дамі з косою» взамін на безсмертя, на жаль, вона непідкупна.

На поштівці, виданій в росії на початку ХХ ст., бачимо зображення чотирьох черепів із написом (переклад з російської): «Дивись, ось що залишилося після смерті від філософа, жebraка, блазня і короля. Чи не впізнаєш, котрий із них кому належить?»

Напис досить промовисто говорить, що смерті неможливо уникнути і усі перед нею рівні. Свого часу ні Сталін, ні його наступники цього не розуміли і не сприймали, як, зрештою, і сьогоднішній диктатор – путін...

Подав Володимир САДОВИЙ